

IOANNIS
BOTERI BENENSIS
DE REGIA SAPIENTIA
Libri tres.

Quibus ratio Reipub. benè, fæliciterq; ad-
ministrandæ continetur.

AD CAROLVM EMANVELEM
SERENISS. ALLOBROGVM
DVCEM, ETC.

Eiusdem.
Ad Ioannem Vincentium Pinellum,
otium honoratum.

CVM PRIVILEGIO.

MEDIOLANI,

Apud Pacificum Pontium. Cum licentia Superiorum.
M. D. LXXXIII.

IOANNIS BOTERI
AD IOANNEM VINCENTIVM

Pinellum Sylua, cui titulus otium
honoratum.

NUNC scribenda, super genibus, mihi carmina,
Debita Pinello. doctæ presto este sorores. (tandē,
Huc, & aues letis hilarantes cantibus auras,
Et Zephyrus placidis demulcens ora flabellis,
Inuitant. condensa umbras coryletaministrant,
Et riuus gelidis argenteus adfluit undis.

Et memoranda viri foret alta Aeneide virtus.

Omnipotens rerum genitor mortalibus agris
Inseruit, sparsitq;, inter præcordia, flammæ;
Equeis mirus amor famæ, atque immensa cupido
Terrigenum mentes stellanti attolit olympo.

Prædulci laudis studio, immortaliter, omne
Raptatur mortale genus: puerique, senesque
Laudem adamant; laudem exquirunt matresque, viriq;.
At non una placet cunctis via. plurima certat
Turba armis, studiisq; feri clarescere Martis.
Pellæus iuuenis, læta inter nuncia, plorat
Nil sibi vincendum, forti a genitore, relinquī.
Vndecies centena hominum se millia Cæsar
Iactauit rapido misisse in Tartara ferro.
Præter ciuile bella illaudata furoris.
Tantus amor famæ armorum virtute paranda.

Pars, cui obstat gelidus circum præcordia sanguis,
Castra odit, tristisq; tubas, sauosq; tumultus:
Tendit at urbanis cælo se tollere rebus.
Artibus his Cicero; Romana his, Lælius urbe,
Exemere olim infirmi sua nomina vulgo.

Plerosque, ingenij audacis pernicibus alis,
Confisos, inuenta inuat sua credere luci,

Do-

OTIVM HONORATVM.

Doctorem latè manibus versanda virorum.
Scriptorum hinc est omne genus, qui prælia Regum
Tristia, qui terrarum oras, qui sidera cæli
Describunt, radioq; notant, causasq; latentis
Naturæ ante oculos ponunt, aspersa nitentis
Splendore eloquij; neque enim tibi fæda probari
Scripta putem tetra illuie, cæcisque tenebris.

Denique quotquot auent dulci quoque viuere fama,
Tentare, ac moliri aliquid conantur, & ardent
Egregium, ventura ferant quod sæcla nepotum
Laudibus. hi viuos ducunt, de marmore, vultus;
Pyramidum hi miras tollunt ad sidera moles.
Hanc visum cælo mortalibus addere curam,
Hos stimulos, qui si cessent, languescere cernas
Omnia. præduris horrebunt sentibus arua;
Deseret alma ceres campos, colleq; lyæus;
Nulla artes, nulli florebut denique mores.

Cornipedem acer eques, ferrato calce, fatigat,
In cursumq; adigit: sinuoso carbasa coro
Impellente, secant Neptuni cærule naues.
GLORIA dia homines acuit, stimulosq; sub imo
Pectore vertit agens. his, cæu calcaribus, acti
Temnunt cæli iras, ponti discrimina temnunt:
Et dulcis patriæ obliti, oblitique suorum,
Atque sui, in fluctus in tela feruntur, & ignes.

Tu solus laudem assequeris Pinelle sedendo,
Comprehendisq; manu, quam vix attingere cursu,
Vix alij remis, atque aura prendere possunt.
Quid causæ esse rear? non sat sententia constat,
An quia pernici fugientes illa volatu
Sponte sua sequitur, nitidisq; amplectitur alis,
Atque eadem cupidos motis fugit auiæ pennis,
Ignotosq; finit stygijs fluitare sub undis?
An quia nonnullis ipso contingit ab ortu,
Vt cari, clarique hominum celebrentur amicis
Plausibus ac votis, sine id felicia cæli

Si-

Sidera, diuino nutu, siue oris honores
Efficiant, habitusue aliquis, naturaq; multis
Affinis, similisq;, & amori nata serendo?
An quia viuendi genus id scētaris, & ambis
(Præclara ambitio) quod cunctis prosit, & obsit
Omnino nulli, atque omnis virtutis, & artis
Ingenua studijs vigeatq;, & floreat vnum?

Hac causa est, ni me penitus sententia fallit,
Hac seges, hi laudum fontes, hac semita qua te
Sublimem, monstrat, qua se via lactea, ducit.
Arte hac tantum alios superas, infraq; relinquis,
Quantum vlni corylis, quantum vlnis Herculis arbor,
Herculeis syluis abies altissima præstat;

Altum alij teneant, pelagiq; ferantur aperto,
Credant vela Notis, credant Aquilonibus atris:
Per medias fyrtes, Siculiq; pericula ponti:
Per concurrentes rapidis symplegadas vndis,
Tendere iter, cursumq; iuuet, neque sæta procellis
Saxa reformident; ausint tentare Maleam,
Ausint infames, sæua Acroceraunia, rupes.
Tuta tibi, ac tranquilla placent, & nescia fluctus.

Vel tibi nobilitas, titulis insignis auorum,
(Nam quis Pinellos nescit? Genua ipsa, superba
Sit licet, imprimis numerat vos gentibus ultro)
Vel tibi opes, fratresq; opibus, belloq; potentes;
Vel (quia diuini contemnis more Biantis
Non tua) tergeminos excelsa parasset honores
Virtus, & digna imperijs, & digna tyaris.
At res humanas pendenti vilia cuncta
Visa tibi, præter pacata gaudia mentis:
Gaudia diuitijs Phrigij meliora tyranni.

Cætera vel ferro deleta, vel ignibus hausta,
Fulmine vel tacta, intereunt, vel lapsa feruntur
Sponte sua, in præcepsq; ruunt, & victa fatiscunt.
Cuncta ruunt, firmumq; nihil tegit arduus æther.

Qualiter Oebalij studio rosa culta coloni,

Sole

Sole oriente rubet, pallescit sole cadente;
Talis vita hominum. fluit, ac mutatur in horas;
Et nunc stagna secat Zephyris tranquilla secundis.
Nunc afflicta vadis, aut duris cantibus hæret.

Nonne vides, quam dira lues, & fæda repente
Tempestas Venetum florentem inuasit urbem?
Vt nunc mæsta sedet pelagi Regina frementis,
Tonsa comam, lacerata genas; percussaq; palmis,
Pectora, natorum aspectans infanda suorum
Funera? cælicolas votis prostrata fatigat,
Astra ferit clamore, vndas manantibus anget
Fletibus. ipse etiam cautes, ipsa æquora, quanquam
Sæua, gement, dominam tantos haurire dolores.

Ecce aliquis, Cererem missus, Bacchumq; parare,
Adfert pro victu virus. conuiuia luctu
Turbantur, dum læta alibi connubia iungunt,
Dum saltus dant, & tacta testudine plaudunt,
Ecce cadit, subita morte, immatura puella,
Et sponsum pheretro mutat, thalamosq; sepulchro;
Atque aliquis veterem, tandem, complexus amicum,
Oscula dum figit misero, letale venenum
Inspirat, (res mira) cadit qui peste carebat,
Viuit is, in cuius latitabat mersa medullis.
Urbem alius trepide fugiens, pestem hausit in ipsa
Aut cymba, aut rheda. Crebro quod rere salubre
Mortiferum est: Mens cæca hominum, atque ignara futuri,
Coniugis ante pedes coniux procumbit, & ipsum,
Attonitum casu, letalibus afficit auris.
Euadunt famuli, natiq;, & sola relinquunt
Tæta fuga: trepidatq; metu vicinia tota.
Non aliter, quam cum cælo graue fulmen ab alto
Finitimas tetigit flammis ardentibus ades.
Ex ipso infelix, fuxit puer ubere mortem,
Mortem ager tepido inclusam medicamine fuxit.
Funera funeribus cumulantur, mortua viuus
Corporibus permixta iacent: inuenta magistros

Defi.

Deficiunt; nec iam vlla facit decreta Senatus:
Tantum orat, supplexq; manus ad sidera tendit.
Interea crescit virus, lateque vagatur:
Non socer à genero, non hospes ab hospite tutus.
Si qui tabificum forte euasere venenum,
Illos certa domant ieiunia: squalida pallent
Ora fame, & rigidis harent vix ossibus artus:
Genua labant miseris. Complexę pignora matres
Expirant animas; trepidi clausere tabernas
Artifices; pendent opera imperfecta per urbem.

Quid multa? vrbs Itale decus, & clarissima gentis
Gloria, tot grauida imperijs, tot clara triumphis,
Vel Parthis, Scythiaque iacet miseranda tyranno.
O hominum, tenui quam pendent omnia filo.
I. nunc tolle animos, & rebus crede secundis.

Nec vero (ut video) credis, fidsue, nec omni
Committis, nimium cupidus, tua carbasia vento.
Cura tibi egregijs animum, complere capacem
Doctrinis, nomenq; tuum secernere vulgo,
Laudibus ingenij; queis haud secus undique flores,
Quam varijs late pubescens floribus hortus,
Fæcundo quem terra solo, quem daedola multa
Arte manus coluit, mites qua surgit in auras
Pausilypus, clarus Sinceri carmine collis.

Eloquij vis nota tibi, seu tollere cælo
Magnanimum res, ac decora immortalia Regum,
Seu placare feros, seu mens impellere segnes,
Seu retinere hilari caros sermone sodales.
Nunc riuus, ut mixtus, tonitruque, & grandine nimbus,
Nunc tanquam infusus pratis florentibus amnis;
Nunc velut æstiuo percussus sydere riuus.
Seu Romana rapit, seu te facundia Graium,
Loetantur veterum manes, animæque virorum.
Seu te hispana trahit forte altiloquentia, seu te
Gallica molliet, seu te sermonis Hetrusci
Mundities, splendorque iuuat, tibi tempora necet

Fronde

Fronde Arnus merita, Rhodanusque, & diues Iberus.
Nimirum non forte volant tibi inania verba;
Verba sed è pleno manantia pectore veri.
Naturę tibi mersa patent arcana tenebris,
Que vis materię, partes infusa per omnes,
Instabili varias iungat sibi fœdere formas,
Quamque habet excutiat, quam non habet, expetat vltro,
Inconstans, nullaque colat connubia lege,
Qualis adulterijs infamis fœmina crebris.
Sit ne eadem stellis gemmantibus, atque caducis
Rebus materies late subiecta? quid astris
Debeat inferior moles, atque ipsa voluntas?
Sit ne aliquid præter lumen, quo Phoebus, & orbes
Aetherei afficiant ignem, mare, nubila, terras.
Et quę mixta gerunt ignem, mare, nubila, terras.

Que nam causa salis spumantis conciet æstus
Tam varios? neque enim. Siculi freta feruida ponti,
Et Gessoriaci motu turbantur eodem.
Et mare ab Euxino Aegæum quod manat in equor,
Sic fluit, ut nunquam conuersis resluat undis.
At vero Herculeas fauces quod verberare plangit,
Sic fluit, ut semper conuersis resluat undis.
Adde, quod occasus solis petit equor Eoum,
Occiduunq; ortus. Dariena hinc littus, & inde
Percussa resonat tellure, atque astra lacepsit.

Quodque mihi auditu mirum accidit, atque aspectu,
Cerulea dum Venetis rapior per stagna phaselis,
Septima cum cælo sese luna extulit alto,
Atque octaua, iacent maria, atque immota recumbunt,
Et non incipiunt rursus feruere sub ortum.

Que ratio cur tam varij tibi cynthia vultus,
Tam varij cursus errantibus aethere flammis?
Cum te orbes supra positi voluantque, rotentque,
Cur nil ipse moues sphaeras Saturne minores?
Quanta adhibenda fides Chaldeis, quanta futuros
Aeris incerti motus audientibus olim,

2.

De-

Descripsisse, velut prognata oracula Delphis,
Ortaue chaonijs in sylvis? talia nemo
Evocet aetherias melius te lucis in oras.

Quid virtus sit, quid vitium, quis terminus ultra
Quem nequeat pulchrum, nequeat consistere rectum.
Quis finis, quo res omnes referantur, & ipse
Haud usquam. quo sint virtutes fœdere nexa;
Quid reliquis tribuat prudentia dia, quid isti
Contra ille referant, hec tu altis fontibus hauris,
Fœcundasq; tuos ingenti gurgite campos.

Que ratione vrbes frenanda, atque arte regenda,
Ate, utinam, tandem, tua discere patria posset.
Consilij parere tuis præstantibus illa
Si posset, fœlix belloque & pace vigeret,
Libertate domi, foris inclyta Marte superbo.
Non Regum nutus egra obscrvaret, at ingens
Viribus & terras frenaret, & aquoris undis
Iura daret, Cypri Reges, Syriaq; feracis
Horrent ligurum classes, Thracumq; tyranni,
Rursus & Aegeum, Genuam, Euxinumq; per aquor,
Multa cauis Genuam resonaret rupibus Echo.
Nunc iacet, heu, dum bella gerit civilia, & amens
In sua districtum conuertit viscera ferrum.
Tu, quoniam spes nulla, premis sub corde dolorem.

Iam quid Cesareas leges? quid iura piorum
Pontificum memorem tibi nota? quid abdita cœli?
Natura ut triplex subsistat hypostasis una,
Compleat immensum ut diuinus spiritum orbem,
Omni mole carens, atque omnis corporis experts:
Que vis tanta unde, ut corpus contingat, & agræ
Detergat menti labes, & vulnera sanet?
Que stygio vis tanta igni, ut percellat, & urat
Infectos vitij animos, & crimine nexos?

Omnia si memorare velim, sol fessus anhelos
Oceano demittet equos, & dicere stultum est,
Omnino, que cuique oculis cognoscere promptum est.

Non ita tu sophiam tamen amplexaris, & artes,
Gracia quas peperit nobis, & maxima Roma,
Ut fugiat te quid rerum toto orbe geratur
Interea. mundum ingenio complecteris omnem,
Gallia quid paritura noui? quem Belgica tandem
Belli habitura modum, quem discors Sarmata Regem?
Quid nunquam maturat Iber? qua cogitat arte
Romanus firmare pater, queis viribus egras
Christiadum res, & Parthos arcere furentes?
Creta ne, an Melita tempestas horrida, que nunc
Infestis Thracum fremit, atque horrescit ab oris,
Impendet; Caesar trepidam munire Viennam
Apparat, an Budam premere, & vexare frementem?
Hoc melius, quam tu, magni haud nouere Tyranni.
Inde gerendarum presto experientia rerum
Tanta tibi, seu de belli ratione mouendi,
Seu de pace graues edideris inter amicos,
Conticuere omnes intentisq; auribus harent.

Nec vero te sola iuuat prudentia rerum,
Moribus hanc pura niue candidioribus ornas:
Nutantemq; ex se, virtutum robore firmas.
Ac veluti Regem meditatatus forte magister
Aemathium cous, sic lumina miscet, & umbras,
Sic oculos, sic arte manus, sic temperat ora,
Ut caucat ne sit præclarior illa colorum
Munere, quam laude ingenij, manuumq; labore.
Haud aliter mira instituens tu ducere vitam
Illustrem ratione, caues præstantius almis
Virtutum titulis, ne quid miremur in illa.

In primis vero diuina modestia visa,
Cui numero ex omni dicas, que dicere amantes,
Verba solent miseris nimium, heu, iam nota puellis.
Hanc tibi connubio sociasti: hanc pectore toto
Hausisti, hanc geris ore, oculis hanc lenabus apte
Exprimis. hec animi motus, hec corporis omnes,
Immissis, pressisque velut moderatur habenis.

Huius ope, humana media inter crimina vita,
Et rerum varios motus, hominumque labores,
Totque viros, gente ex omni, tua limina vulgo,
Mellificæ ut volucres fului prætoria Regis,
Qui celebrant, purum labis trahis integer æuum.

Qualis sarmatici tranquilla Berysthenis vnda
Tendit inoffensos, olei immerfabilis instar,
Per torrentem Hypanim cursus, tetrumque per amnem
Illimes tutatur aquas, ac lene fluentes.

Qualis, & occiduis Libye flagrantis ab oris,
Haud olim Hesperijs ignotus classibus amnis,
Carmanos siquando petunt Serasue repostos
Millia per decies sena, altum excurrit in equor,
Sic ut aquas nullus pelagi contristet amaror.
Talis tu pelago sælix versaris in isto
Mortalis vitæ illecebris intactus, & agri
Sic, quasi agens aliud, vitas contagia sæcli.

Quod si audire aliquid ceu fit, tibi forte necesse,
Si quid amicorum causis impendere cura,
(Et quis amicitias coluit studiosius, aut quis
Aut opera, aut auro socios plus iuvit egentes?)
Quod Peneus, facit, ipse facis. qua Thessala Tempe
Perpetua herbosi vastit clementia veris,
Euroton exceptum, sed non (mirere) receptum,
Transportat Peneus, vitreo nitidissimus amne,
Liuentem, piceoque undas horrore nigrantem,
Certum per spatium, donec se eiecerit ultro.
Ipse suos peragit liquenti gurgite cursus,

Non te vexat amor fului insatiabilis auri
Contentum modico. non aule more, nec arte
Seruili, teque indigna, venaris honores,
Præmia virtutis. non te importuna cupido,
Stultaue credulitas, abducit tramite recto.
Sat te sola beat moderate gloria mentis.

Non solum paribus Pinelle impendis honorem,
Exteriorque loco cedis, dicisque salutem,

Appel-

Appellasque prior, verum omni parte minores
Sponte gradum conferre, paresque incedere cogis.
Nec magis extenuat quisquam sua, nec magis alte
Fert aliena: haud ut tamen admireris, & ornes
Indigna, & cygni plumas affingere coruo
Te, iuuet, aut falsis blandiri vocibus vlli.
Seruile est mulcere aures, blandumque sonare.
Turpe, ut amicitias veneris, prodere verum.
Recta virum, & sincera decent, ac nescia fuci.

Extrema Aethiopum fertur regione tepentum
Mons humeros inferre polo, atque accedere cælo,
Sic ut nulli agitent immota cacumina nimbi;
Vere sed aeterno vigeant, & sole nitenti.
Insanas hymes, fremitumque Aquilonis, & Austri
Audit sub pedibus, motura & fulmina gentes,
Largificosque imbres, tempestasque sonoras.
Haud aliter tu (quæ magna indulgentia Christi est)
Intentus cælo, atque animi inuariabilis alta
Pace fruens, vitæ speciem hanc, & summa rerum
Lumina, quæ multorum oculis tam læta videntur
Ceteraque incerti rides miracula vulgi.
Vsq; adeo sedit tibi amica modestia cordi.

Hæc magnas inter laus est tua maxima laudes:
Ut varios inter picti rosa veris honores,
Quos placidas iactat Chloris, spargitque per auras.

Non igitur mirum, si tot tibi iungis amicos,
Ingenijs, nec non illustri sanguine claros,
Pene omni de gente. Tagus, quos turbidus auro,
Quos oleis vestitus Anas, quos Rhenus apricis
Vinetis, quos lentus Arar, quos Vistula præcepit,
Quos modicis Sebetus aquis, quos gurgite vasto
Proluit Eridanus, celebrant tua tecta frequentes,
Qualiter Assyria rutilum Phœnica volucres.
Quinetiam hinc Ligurum Princeps urbs, nobilis, inde
Parthenope, certant inter sese acriter, utra
Te ciuem, natumque suum sibi vendicet olim:

Nec

Nec vero Patauina nihil conetur, & ausit
(Quamquam heu fessa malis) tanto pro nomine sedes.

Nimirum, non sic affinis pondera ferro,
Allicit ad sese magnes, aut lumina primo
Mane dies, virtus ut, sole nitentior ipso,
Ignotos, notosque trahit, iungitque volentes.
Atque ea precipue, qua re ipse excellis in omni.
Hinc amor, & laudum tanta argumenta tuarum,
Hinc decora egregia, hinc otii florentis honores.

Quos quamquam ingenti virtute tueris, & auges:
Haud virtute tamen temnis Pinelle minori,
Immo eadem penitus; mimirum ea gloria demum est,
Non quæ hominum ex sensu, verum ipso à numine pendet.
Cætera more niuis, primo languentis Eoo,
Labuntur, tennes sensim disiecta per auras:
Gratia, amicitia, atque aggesta talenta talentis,
Et demum quidquid vulgus miratur ineptum.

Filius ille patris summi, qui, missus ab astris,
Vitam morte sua nobis dedit, alitis instar,
Qui, pascit caros, perfoſſo pectore, fætus;
Humanas quam tempſit opes, quam tempſit honores,
Quam populi plausus? urbem cum posset, & orbem
Frenare imperijs, atque omnia regna tropheis
Insignire suis, famamque extendere factis,
Vitam ignotus, egens, exegit, proditus hosti.
Raptatus, uinctusque manus, cæsusque flagellis,
Heu niueos artus. Quis cætera carmine tentet,
Soluere quæ in lachrimas possint, gemitusque, colubros,
Et tibi sunt imis percepta, & fixa medullis?

QVAE IN HANC SILVAM INCVRRERVNT

Errata sic corrige.

Pag. 3. Imprimis.

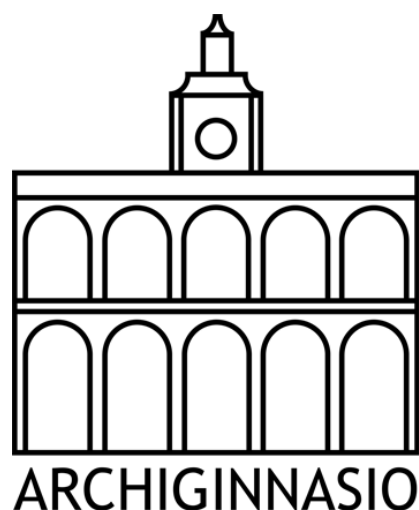
In primis.

Pag. 5. Sic riuus.

Sic ruus.

Pag. 5. Dædola.

Dædala.

SCAFFALI ONLINE

<http://badigit.comune.bologna.it/books>

Ioannis Boteri Benensis *De regia sapientia libri tres. Quibus ratio reipub. benè,
faeliciterque administrandae continetur. ... Eiusdem. Ad Ioannem Vincentium Pinellum,
otium honoratum

Mediolani : apud Pacificum Pontium, 1583

Collocazione:6. N. III. 023

<http://sol.unibo.it/SebinaOpac/Opac?action=search&thNomeDocumento=UBO2887435T>

Questo libro è parte delle collezioni della Biblioteca dell'Archiginnasio.

L'ebook è distribuito con licenza Creative Commons solo per scopo
personale, privato e non commerciale, condividi allo stesso modo

4.0:<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/legalcode>

Per qualsiasi altro scopo, o per ottenere immagini a risoluzione superiore
contattare: archiginnasio@comune.bologna.it